

Fotó: Vadas Róbert

Körbeforgunk mint a vakok

Grendel Lajos íróval Koncz Tamás beszélget

Huszonöt évvel a rendszerváltás után újból körbeforgunk, utat keresve, mint a vakok; a lázadás nem talál célt, a lapítás megöli a lelket. A magyar–szlovák kapcsolatok ismét a nullához közelítenek, elég csak Malina Hedvig ügyére gondolni – mondja Grendel Lajos, akit Könyvhétre megjelenő új regénye kapcsán kérdeztünk. Az *Út a semmi felé* három barát történetén keresztül szól a diktatúrák természetéről, a kisebbségi lét kérdéseiről és a jelenben is részt követelő múlttól.

Új könyve három férfi sorsát mutatja be, mint három döntés – a vegetálás, a karrierépítés, a lázadás – következményeit, de egyik választás sem tűnik élhetőnek, sőt, az öngyilkosság mint megoldás szerepel a regényben. Van egyáltalán jó döntés, ami a véghez közelítve sem tűnik hibának – és ha

igen, érdemes erről írni?

Talán a lázadás tűnik a legelfogadhatóbbnak és a legbátrabbnak. De mi ellen lázadjunk 1989 után? A lázadás ellenfele nem konkrét személy, nem Husák vagy Kádár. Sokkal elvontabb. Kafkai világban éltünk, vagy legalábbis jó úton haladunk a kafkai világ felé. Demokratikus a társadalom, ez nem kétséges. De milyen demokrácia az ilyesmi? Ez egy másik kérdés, ugyanolyan jogos, mint az előbbi. Az emberek többsége rosszul érzi magát, valahol megint utat tévesztettünk. Erről az útkeresésről szól a regény. Hogy létezik-e ebből kiút? Hát majd meglátjuk, mondta már Arisztotelész... Vagy nem is mondta, de gondolta.

Utóbbi regényei – *Négy hét az élet*, *Távol a szerelem*, *Az utolsó reggelen* – címükben is egyre sötétebb hangulatúak, a sorba pedig illeszkedik az

Utazás a semmi felé. Miért foglalkoztatja a kiüresedés, a céltalanná váló élet?

1989 óta eltelt huszonöt év, és most megint körbeforgunk, mint a vakok vagy a gyengén látók. Az eltelt huszonöt év meghozta a demokráciát, de nem oldott meg semmit. Az az igazság, hogy semmi sem változik. Céltalanná válás vagy kiüresedés? Ugyan már... Én végképp elvesztettem a naivitásomat. Meglehet, elég későn.

Kritikusai szerint a *New Hont*-trilógia után szakított az ironikus társadalombírálattal, a kisvárosi lét parodizálásával – helyette a személyes idő megéléséről, az emlékezet és az identitás kérdéseiről ír, olykor Proustot idézve. Ön is ennyire élesnek érzi a váltást?

Igen is, meg nem is. Ha az *Éleslövészetet*, a *Galerit* és az *Áttételeket* is

figyelembe veszem, tulajdonképpen csak folytatom, amit e korai regényekben elkezdtem. Proust? Lehet. De sokkal inkább a szecessziótól megszabadult Krúdy inspirált, vagy, teszem azt, Musil, ami teljesen ellentétes Krúdyval, vagy a nyolcvanas évekbeli Mészöly. De nem is ez a fontos. Végül is minden valamirevaló írónak vannak példaképei. Másfelől a „New Hontot” legalább annyira fontosnak érzem, mint a legutóbbi négy regényt. Azok sem tiszta szatírák, tele vannak szépséggel, de másképpen, groteszk formában.

Az Utazás a semmi felé főhőse, Attila kisszerű, de kockázatmentes életet él, a kompromisszum híve-sorsa ugyanakkor szégyellni való, elmulasztott lehetőségek sorának tűnik, házassága egy tragédia miatt tönkremegy. Mire taníthat ez a középszerűséget választó karakter?

A legtöbb ember középszerűen viselkedik, mert ez a kényelmes, sőt ez a biztonságos. A 21. század legtöbb embere ilyesmi filozófiát vall – minél kényelmesebben és minél biztonságosabban akar élni, ha bármi történik is. Az igazi főhős már tényleg a regény lapjaira tartozik, legalábbis úgy véli az ember. Ez rossz lelkiismerettel, de végső soron kockázatmentességgel jár. Más kérdés, hogy a valódi lélekben nagyobb tisztítást végez, mint a stroncium, lassan, de holtbiztosan. Igaz, előfordul hogy egyszer csak, hosszú idő után, arra ébredünk, hogy elszalasztottuk a nagy lehetőséget arra, hogy a kockázatokat vállalva, mégis önmagunk legyünk. Igaz egyedül, de legalább lelkiismeretfurdalás nélkül. És ez az, amire mindenki vár – persze, titokban.

Regényeiben meghatározó szerepet kap a diktatúra és az egyén viszonya, a

téma pedig az új könyvben is megjelenik. Miért fontos erre emlékeztetni az olvasókat?

Ez nehezebb kérdés, mint gondoltam – összekapcsolódik a közeli és távolabbi múlttal. Egyszerűen lehetetlen múlt nélkül élni. Hajnóczynak a Krisztináját (A halál kilovagolt Perzsiából) hoznám fel példaképpen. A múlt akkor is jelen van, ha görcsösen tagadjuk. Én magyar vagyok, Szlovákiában élek, itt is születtem, a felmenőim Léva környékén, továbbá Gömörben és Túrócban éltek. A diktatúra és a magyarságom meghatározta az életemet – hiszen negyvenkét évig diktatúrában éltem, és sosem felejttem el, hogy milyen diktatúrában élni, és milyen magyarként, mivel, ha tetszik, ha nem, másodrendű állampolgár voltam és részben vagyok is. Skizofrén helyzet, amelyből a legtöbb magyar igyekszik menekülni. Már a nyolcvanas években Magyarországon olyan puha diktatúra volt, amely semmiben sem hasonlított a csehszlovákiai helyzethez. Talán ez az oka, hogy a diktatúrákra érzékenyebb vagyok, mint a magyarországi kollégák és barátok.

Szintén visszatérő téma a kisebbségi lét konfliktusa – ha csak utalás szinten, Az Út a semmi felé is megidézi a szlovák–magyar együttélés nehézségeit. Hogy látja, politikailag generált vagy a társadalomban magában is jelenlévő problémáról van szó? Mennyi idő kellhet még a békés egymás mellett élés kialakításához?

Én pesszimista vagyok, bár nagyon sok igaz barátság fűz nem egy szlovák emberhez. Szerintem hosszan tartó folyamatról van szó, melyben mindkét fél hibás. A magyar–szlovák kapcsolatok ugyanolyan nulla ponton vannak, mint negyedszázaddal ezelőtt.

Malina Hedvig ügye például a legabszurdabb abszurd. Pozsonyban egy részeg hokilegenda – egyébként a köztársasági elnök tanácsadója – nyilvános helyen utasítja a szomszéd asztalnál ülő két magyar nőt, hogy beszéljenek szlovákul, mert a magyar őt irritálja. Ez azonnal felkerül az internetre, és kész a cirkusz: a szlovákok „kurvy madaroznak”, a magyarok „buta tótoznak”. Az egész életem ezzel telik. Elegem van ebből, de minden hiába...

Ami az irodalmat illeti, igyekszem megvilágítani a kérdést racionálisan, már amennyire racionálisan lehet. Tudniillik, ez az egész kérdés irracionális. De attól még van. Olyan, mint a pestis. Nos, olyan kérdéshez értünk el, amit csak a kisebbség írja tud általános szintre emelni – létkérdésként felmutatni. Ismétlem: létkérdésként, különben nincs értelme az egyébként is rázós ügynek. És még ettől is izgalmas is lehet. Valami, amit nem lehet megoldani, ami oly mélyen ágyazódik be a tudatunkba, hogy egyszerűen kiirthatatlan. De a spanyol–katalán, az angol–skót kapcsolat is ilyen. Igaz, a francia–német, az olasz–osztrák kapcsolat más, és mégiscsak van remény... Hát reménykedjünk, hatvanhat éves korában mit tehet az ember. Nemde?

Az Úton a semmi felé a Könyvhétre jelenik meg – dolgozik újabb kötetten is? Ha igen, ez miről szól majd, és tervei szerint mikor készülhet el?

Ha hetvenéves koromig elélek, akkor még egy novelláskötetet biztos megírok. Az új regényen is gondolkodom, de ez más lesz, mint az eddigiék. Több szereplős és többsíkú regény lesz, olyan nagyregény vagy efféle. De ez még a Holdban van.